

BİLSEM,
ÖZEL YETENEKLİ
ÖĞRENCİLER
VE
ÖĞRENCİLERİN GENEL
ÖZELLİKLERİ

Rehberlik Servisi

Sunum İçeriği

Bilsem nedir?

Bilsemler,
bilsemdeki
programlar ve
mezuniyet.

Bilsem yönergesi
önemli maddeler

Özel yetenekli
birey

Özel yetenekli
öğrencilerin
gelişim özellikleri

BİLSEM adıyla tanımlanan merkezler;

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na 1992 yılında Özel Eğitim ve Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından kurulmuş, Genel Müdürlük Teşkilat yapısı bünyesinde idari, rehberlik ve özel eğitim olmak üzere 3 daire başkanlığı ve bunlara bağlı 25 şubeden oluşturulmuştur. Bu yapılanma bünyesinde özel eğitime gereksinimi olan engel gruplarına ilişkin ayrı şubelerle birlikte, özel yeteneklilerin eğitimleri şubesi kurulmuş ve çalışmalar başlatılmıştır (Baykoç Dönmez, 2004).

Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren en yaygın kurum olan Bilim ve Sanat Merkezlerinin ilki Ankara’da 1995 yılında açılmış, hazırlanan programla üstün yetenekli öğrencilere okulların dışındaki sürede hizmet vermesi planlanmıştır. 2022 yılı sonu itibariyle bilsem sayısı 279 idi.

BİLİM SANAT MERKEZİ (BİLSEM)

Yaygın bir şekilde yer alan Bilim Sanat Merkezleri, **bir okul sonrası program modeli** olup ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencileri, okullarında eğitim-öğretim aldıktan sonraki zamanlarda ilgi ve yeteneklerinin farkına varmaları ve geliştirmeleri için günün belli saatlerinde eğiterek potansiyellerini geliştirmek amacıyla kurulmaya başlanmıştır. Bilsemelerde 5 farklı program yürütülmektedir. Bunlar sırasıyla;

1. Uyum eğitimi
2. Destek eğitimi (2-3-4.sınıflar)
3. Bireysel yetenekleri fark ettirme (BYF); 5 ve 6.sınıflar
4. Özel yetenekleri geliştirme (ÖYG); 7 ve 8.sınıflar
5. Proje üretimi ve yönetimi programları; 9. ve ileri sınıflar

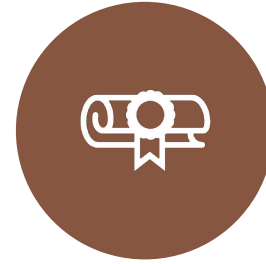

BİLSEM deki eğitim süresi öğrencinin kuruma kayıt yaptırması ile başlamakta olup, **orta öğretimi tamamlaması** ile sona ermektedir.

- 5 eğitim programı sonunda yönerge gereği her öğrenciye **program tamamlama sertifikası** verilir.
- BİLSEM' e öğrenci okul dışı zamanlarda bilsemin belirlediği gün ve saatlerde kuruma gelir, **en az 4 saat zorunlu derslerini, istediği kadar ise seçmeli ders adı altında atölyelerini alır. Seçmeli alan ders/etkinlik/yetenek geliştirme atölyelerinden haftada en az birini, en az 2 ders saati olarak alabilirler.**
- Örneğin okulunda sabahçı olan bir öğrenci öğleden sonra, okulunda öğlenci olan bir öğrenci sabah ve okulunda normal eğitim öğretim gören öğrenci akşam saatlerinde gelirler. Hafta sonu ise cumartesi tam gün öğrenciler kuruma gelirler.

Bilsem eğitimlerinin en önemli aşamasını proje çalışmaları oluşturmaktadır, proje üretmek ve geliştirmek asıl hedeftir. Bu aşama, **öğrencilerin bağımsız çalışma becerilerini ve yaratıcı üretkenliklerini geliştirmeyi hedeflemektedir**. Öğrencilerden çoğunlukla bilimsel projeler üzerinde çalışarak gerçek yaşam sorunlarına çözümler üretmeleri beklenir (Sak ve diğ., 2015, s. 119).

Bu kapsamda Bilsem eğitim modelinin temelini proje çalışmaları ve özel yeteneklerin geliştirilmesi oluşturmaktadır (Baykoç Dönmez, 2004; Karabulut, 2010; Sezginsoy, 2007).

Üstün yeteneklilerin eğitimlerinde genellikle; **ayrı eğitim, zenginleştirme ve hızlandırma** (okula erken başlatma, bir üst sınıf atlatma gibi) modelleri kullanılmaktadır (Yıldız, 2010).

Ayrı eğitimin tarihsel süreçteki ilk örneği Enderûn Mektebi'dir. Türkiye'de Fen Liseleri, Güzel Sanatlar Liseleri, İnanç Vakfı Lisesi ayrı eğitime örnek gösterilebilir.

Üstün yetenekli çocukların akranlarıyla birlikte, programlarının gereksinimlerine uygun olarak zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamalar ise zenginleştirme olarak tanımlanmaktadır (Ataman, 2003). Bilim ve Sanat Merkezlerinin amacı da zenginleştirmedir.

Öğrencinin sınıfını, okulunu yaşıtlarına verilen süreden daha erken tamamlaması ise hızlandırmadır. Ancak üstün yetenekli çocuklar, eş zamanlı olmayan gelişimleri nedeniyle sosyal ve duygusal açıdan desteklenmelidir. Bu yüzden normal gelişim gösteren yaşıtlarıyla bir arada olmaları önemlidir. Bilim ve Sanat Merkezleri de bu gerçekten hareketle kurulmuştur.

Zenginleştirme: Eğitim olanaklarını ve müfredatı çeşitlendirerek genel müfredatın içeriğinin ötesine taşımak amacıyla kullanılan eğitimi farklılaştırma stratejisidir. Süreçte (yaratıcı-eleştirel düşünme-problem çözme, içerikte (kaynak oda-mentorluk-içerik transferi-bağımsız çalışma grupları, üründe (ürünün çeşitlendirilmesi) zenginleştirme yapılabilir.

Bilsemde devam-devamsızlık

MADDE 14 – (1) BİLSEM’de bir eğitim ve öğretim yılında **özürsüz devamsızlık süresi eğitim süresinin %30’unu geçemez**. Devamsızlığı %20’ye ulaşan öğrenciye devamsızlık uyarısı gönderilir. Mazeret göstermeksizin devamsızlık sınırını aşanların kaydı dönem sonunda silinir.

(2) İkamet adresi değişikliği nedeniyle gittikleri il/ilçelerde BİLSEM bulunmaması dolayısıyla BİLSEM’e devam edemeyen öğrencilerin, BİLSEM öğrencisi olma hakkı saklı kalır. Bu hüküm büyükşehir merkez ilçeleri için uygulanmaz. Kayıt hakkı saklı tutulan öğrenciler buldukları il/ilçede destek eğitim odasından öncelikli olarak yararlandırılır.

(3) BİLSEM’e kayıtlı olup kayıt güncelleme döneminde işlem yaptırmayan öğrencilerin BİLSEM ile ilişkisi kesilir. Ancak kayıt güncelleme tarihleri içinde resmî mazeret belirtilmesi hâlinde bu hüküm uygulanmaz.

(4) Her program sonunda, programa devam eden öğrencilerin durumları BİLSEM öğretmenler kurulunda değerlendirilir. Devam ettiği programdan istifade edemediği ve programa devamında yarar bulunmadığı oy çokluğuyla kararlaştırılan öğrencilerin BİLSEM’le ilişkisi kesilir. Karar öğrenci velisine bildirilir.

(5) Devam-devamsızlık işlemleri **BİLSEM modülü üzerinden** takip edilir.

Eğitim-Öğretim etkinlikleri

MADDE 15:

ç) Eğitim ve öğretim etkinlikleri eğitim ve öğretim yılı içerisinde Bakanlıkça hazırlanan ortak yıllık çalışma takvimine göre yürütölür. Ayrıca **yarıyıl ve yaz tatillerinde yaz okulu, kış okulu ve öğrenci kampları düzenlenebilir.** Eğitim ve öğretim yılı içindeki **her dönem sonunda BİLSEM müdürlüğüne hazırlanacak değerlendirme raporları Bakanlığa gönderilir.**

f) Tarihî mekân, müze, sanayi tesisi, üniversite, festival, fuar ve yakın çevre ziyaretleri, konferans, dinleti, konser, sergi, imza günü etkinliklerine katılım ile kurum içi ve dışı bilimsel, kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlerin tamamı eğitim ve öğretim etkinlikleri kapsamında değerlendirilir.

Proje üretimi ve yönetimi programı

MADDE 22–

a) Proje üretimi ve yönetimi programı aşamasında öğrenci **her eğitim ve öğretim yılında en az bir proje hazırlar.**

b) **Proje konuları, danışman öğretmenlerin rehberliğinde öğrenciler tarafından belirlenir ve yürütülür.**

c) Proje konusu seçiminde öncelikle öğrencinin özel yetenekleri geliştirme programında eğitim aldığı alan olmak üzere diğer alanlar da tercih edilebilir. Her türlü üretim, bilimsel çalışma ve sanat etkinlikleri projelendirilir.

ç) Proje üretimi ve yönetimi programı kapsamında yürütülen etkinliklerde yöntem olarak öğretmenlerin öğrencilere bilgi aktarmasından çok belirlenen projeler doğrultusunda çalışmaları ve bu süreç içerisinde öğrenmeleri temel alınır.

d) **Danışman öğretmen, öğrencisi ile birlikte proje sürecinde en az iki ilerleme raporu hazırlar. Hazırlanan raporlar araştırma ve geliştirme birimine sunulur (Kurumumuz ARGE biriminde müdür yardımcımız Ayhan Dindaş, Özgür Güngör, Faruk Sinik, Özhan Fenerci, F. Özge Çavuş vardır).**

e) Öğrencinin proje üretimi ve yönetimi programı aşamasında bir eğitim ve öğretim yılında proje üretmemesi durumunda danışman öğretmen üretimin gerçekleşmeme nedenlerini yazılı rapor hâlinde öğretmenler kuruluna bildirir.

f) Araştırma ve geliştirme birimi, proje çalışmaları sırasında ortaya çıkan özgün fikrin endüstriyel hâle getirilmesi için patent, fikrî ürün bildirimini, faydalı model başvuru süreçlerine ilişkin işlemleri gerçekleştirir.

g) Tamamlanan projeler öğrenci ve proje danışmanı öğretmen tarafından araştırma ve geliştirme birimine teslim edilir. Teslim edilen projeler usulüne uygun olarak tasnif edilir, listelenir ve arşivlenir. Proje listeleri eğitim ve öğretim yılı sonunda BİLSEM yönetimince BİLSEM modülüne işlenir.

Proje konularına karar verme sürecinde çevredeki imkanlar da değerlendirmeye alınmaktadır. Örneğin; üniversitelerin ilgili bölümleri, iş yerleri, sivil toplum kuruluşları, resmi ve özel sektördeki kurumlar ile işbirliği yapılmaktadır.

Proje konusu belirlenirken herhangi bir sınırlama yoktur, her türlü konu-bilimsel araştırma-sanatsal faaliyetler proje içerisinde yer alabilir.

Süreç, danışman öğretmenlerle yönetilmektedir ancak öğrencilerin projeleri bağlamında kendi seçtikleri alanda kendilerini geliştirmesi, çözümü kendilerinin bulmaları, öğrenmeleri temel alınır.

Öğrenciler yetenek, ilgi ve tercihlerine göre bireysel ya da 3-5 kişiden oluşan proje gruplarına ayrılmakta ve kendi seçtikleri proje üzerinde çalışmaktadır.

Eğitim ve ğretim suresi

MADDE 25 –(1)

a) Uyum programı iki aylık sureyi geçmeyecek Şekilde toplam 40 ders saati olarak planlanır ve uygulanır.

b) Destek eğitim programı, 2 ve 3. sınıfta BİLSEM'e girmeye hak kazanan öğrenciler için ilk yılı öncelikle sınıf öğretmenleri tarafından okutulmak üzere, uyum programı suresi dâhil 2 eğitim ve ğretim yılı olacak Şekilde planlanır ve uygulanır. 4 ve 5. sınıfta BİLSEM'e girmeye hak kazanan öğrenciler için sınıf/branŐ öğretmenleri tarafından okutulmak üzere uyum programı suresi dâhil en az 1 eğitim ve ğretim yılı olacak Şekilde planlanır ve uygulanır.

c) Bireysel yetenekleri fark ettirme programı öğrencinin bütün alanları tanıyacağı Şekilde 3 eğitim ve ğretim yılı olacak Şekilde planlanır ve uygulanır.

) zel yetenekleri geలిştirme programı, genel zihinsel yetenek alanında tanılanan öğrenciler için 2 eğitim ve ğretim yılı; görsel sanatlar ve müzik alanında tanılanan öğrenciler için 4 eğitim ve ğretim yılı olarak planlanır ve uygulanır.

d) Proje retimi ve yönetimi programı ğrenci ortaöğretimden mezun oluncaya kadar devam eder.

e) Her ders/etkinlik/yetenek atölyesi saati 40 dakika olarak planlanır ve uygulanır.

Danışman öğretmen: Öğrencinin proje üretimi ve yönetimi programı aşamasında birlikte çalıştığı danışman öğretmeni.

Danışman rehber öğretmen: Öğrencilerin zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerini izlemek; devam ettiği örgün eğitim kurumu, aile ve çevresi ile olumlu iletişim kurmalarına destek olmak üzere görevlendirilen danışman rehber öğretmeni ifade eder.

Ölçme ve değerlendirme MADDE 23– (1) a) Her eğitim programında, programların süreç ve sonuç değerlendirmesi danışman öğretmenlerce yapılır. Bakanlıkça hazırlanan BİLSEM modülündeki “Eğitim Programı Değerlendirme Tablosu” ilgili alan öğretmenlerince doldurulur

Özel yetenekli birey

TDK'da yetenek;

“herhangi bir konuyu öğrenmek, bir işi yapmak ve tamamlamak ya da bir duruma başarıyla uymak konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç” olarak tanımlanmaktadır.’

Yabancı literatürde ise yeteneğin kaynağına göre “gifted” ve “talented” olarak iki farklı terim kullanılmaktadır. “Gifted” doğuştan gelen üstün yetenek için kullanılırken, “talented” genel yetenek veya zihinsel güce sahip olan anlamına gelmektedir.

Gagne (2003) üstün yetenekliliği (giftedness) doğuştan gelen ve eğitimle kazanılmayan bir durum, yetenekliliği (talent) ise eğitimle kazanılan bir özellik olarak tanımlamıştır.

Ülkemizde son yıllarda birbiri ile en çok karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan kavramlardan birisi üstün zekâlılık ve üstün yeteneklilik. Bu kavramların kapsamlarının farklı olması ve yanlış şekilde birbirinin yerine kullanılması nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalarda, yayınlanan kılavuzlarda “üstün yeteneklilik” ve “üstün zekâlılık” kavramlarını kapsayan **“özel yeteneklilik”** kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Özsoy, 2015).

Üstün yetenekliliğin bilimsel bir kavram olarak ele alındığı 19. yüzyıldan bu yana üstün yetenekliliğin en güçlü göstergesi, zekâ kavramı ve zekâyı ölçtüğü kabul edilen **zekâ testleri** olmuştur.

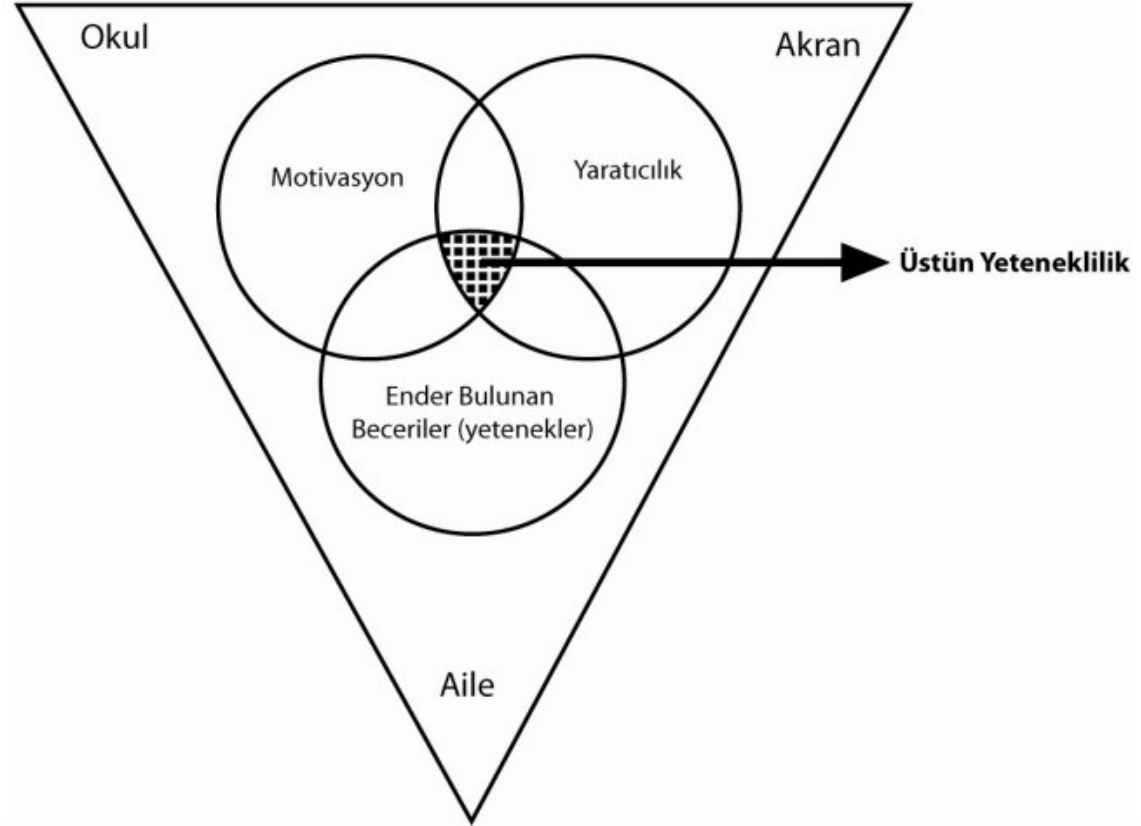

Zekâ testleri aracılığıyla tanımlama yapan kaynaklarda üstün yetenekliler, yapılan değerlendirme sonucunda zekâ bölümü sürekli olarak 130 ve daha yukarı puan olan bireylerdir (Ersoy ve Avcı, 2004, s. 196).

Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu sınıflamaya göre ise 130 ve üzeri zekâyâ sahip bireyler “çok üstün zekâlı” olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde üstün yeteneklilik kavramında Renzulli'nin yapmış olduğu tanım büyük ölçüde kabul görmektedir. Renzulli geliştirdiği üstün yeteneklilik teorisini "three ring" (3 halka) olarak ifade eder. Renzulli (1986: 55)'ye göre üstün zekâ veya üstün yeteneklilik insan yapısındaki şu üç temel öğenin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır.

1. Genel zekâ gelişiminde ortalamanın üstünde olmak, normalin üzerinde bir yeteneğe sahip olma (yetenek).

2. Problemlere farklı açılardan yaklaşarak, yaratıcı çözümler üretebilme becerisi (yaratıcılık).

3. Üzerine aldığı bir işi başından sonuna kadar götürebilecek yüksek motivasyona sahip olma (motivasyon).

Özel yetenekli bireylerin birçok kısmının okul dışı zamanlarda öğrenim faaliyetlerine devam ettiği kurumlar olan Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi' ne göre;

“Özel yetenekli öğrenci, yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.”

Osmanlı Devleti'ndeki Enderun Mektebi'ni, üstün yetenekliler eğitiminin planlı, kapsamlı ve sistematik olarak uygulandığı dünyada ilk eğitim kurumu.

Enderun Mektebinde, devrin yüksek medreselerindeki derslerin yanı sıra, sanat eğitimi ve karakter ile kişilik eğitime ağırlık verilmiştir (Akkutay, 1984).

Araştırmacılara göre özel yetenek;

Sternberg ise (1999; Sternberg & Grigorenko, 2002) üçlü saç ayağı kuramını geliştirmiştir ve üstün yetenekliliğin analitik, pratik ve yaratıcı yeteneklerin arasındaki dengeden ortaya çıktığını savunmuştur.

Çoklu zekâ kuramını ortaya koyan Gardner (1999) ise üstün yetenekli öğrencilerin bir veya daha fazla zekâ alanında akranlarını aşan bir gelişim gösterdiklerini belirtmiştir.

Marland (1972) raporunda ise üstün yetenekli çocukların; genel entelektüel yetenek, üstün akademik yetenek, yaratıcı düşünce, liderlik yeteneği, görsel ve gösteri sanatları, psikomotor yetenek alanlarında tek tek veya birlikte yetenek gösterdiğini vurgulamıştır.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Özellikleri

Özel yetenekli bireyler; bedensel, bilişsel, sosyal, duygusal vb. alanlarda normal gelişim gösteren bireylere nazaran çok farklı özellikler göstermektedir.

Bedensel olarak incelendiğinde;

Gelişim basamaklarını erken tamamlama(erken yürüme, erken konuşma)

Hızlı dil gelişimi, geniş sözcük dağarcığı, akıcı konuşma.

Bedensel gelişimlerinde belirli derecede üstünlük gösterme vardır.

Doğumlarında normal çocuklardan daha uzun ve daha ağır doğma,

Normal yapıdaki çocuklardan daha yapılı olabilirler (Çağlar, 1972; akt. Keskin, 2006, s. 9-10).

Zihinsel/Bilişsel olarak Çağlar (1972), Rooper (1963) ve Davashgil(1990)'i n ortak bulgularına göre özel yetenekli bireyler;

Zihnen daima aktiftirler,

İlgi alanlarında uzun dikkat süresi

Kolay ve çabuk öğrenirler,

Farklı alanlarda özel yetenekleri vardır,

Yoğun motivasyon gösterebilirler,

Meraklıdırlar ve sürekli soru sorarlar,

Derin ve geniş ilgi alanlarına sahiptirler,

Öğrenme ve bilgiye açlık duyarlar,

Detaylara dikkat ederler,

Kendi seçtikleri konuda veya ilgi alanlarında bağımsız çalışabilirler,

Akılda tutma ve kavrama süreleri yüksektir,

Farklı alanlarda öğrendikleri konular arasında ilişki kurabilirler,

Kelime dağarcıkları zengindir ve akıcı konuşurlar,

Çabuk sıkılırlar, yapacak bir şeyler ararlar ve çok konuşurlar,

Düşündüklerini akranlarından daha iyi ifade edebilirler,

Sebep sonuç ilişkisini rahatlıkla kurarlar,

Bir hikayenin ana fikrini yaşlılarından daha çabuk bulup çıkarırlar,

Yaratıcı ve girişken ve özgündürler,

Bağımsız ve çoğu zaman isyankâr davranışlar gösterirler,

Garip gelen düşünceleri vardır,

Güzel sanatlardan birine karşı yüksek kabiliyetleri vardır (belli bir eğitim almasa bile),

Gerçek dışı olaylarla (soyut kavramlar) ilgilenmeye yaşlarına göre daha erken başlarlar,

Mücadele gerektiren konularda üretkendirler,

Hayal güçleri gelişmiştir ve sık sık düşüncelere dalarlar.

Sosyal ve duygusal özelliklerinde;

- Başkalarına karşı aşırı duyarlılık,
- İletişimde genellikle akranları yerine yetişkinleri tercih etme
- İyi gözlem yeteneği
- Başkalarının ne düşündüğünü çabuk hissetme,
- Farklı bir mizah anlayışı,
- İdealist olma hali,
- Mükemmeliyetçilik,

Benlik algıları

Benlik algısı çocuğun kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği **görünümüdür**. Bu görünüm çocuğun özgüveninin olup olmayacağını, içe ya da dışa dönük oluşunu belirler. Çocuğun benlik kavramı dünyayı seyrettiği bir gözlük gibidir (Yavuzer, 2004).

Özel yetenekli çocuklar **yüksek farkındalık ve duyarlılıkları nedeniyle çevrede olup bitenden etkilenir ve bu olaylar karşısında çaresizlik hissedebilirler**.

Yüksek zihinsel potansiyelleri sayesinde olumsuzlukların üstesinden gelmelerine rağmen **mükemmeliyetçilikleri eleştirilerden etkilenmelerine, yüksek beklentiler ise baskıya yol açar**. Bunların sonucunda özel yetenekli öğrencinin benlik algısı olumsuz etkilenebilir (Ataman, 2014)

Mükemmeliyetçilik

Özel yetenekli çocukların **tipik özelliklerinden biri** mükemmeliyetçi olmalarıdır. Mükemmeliyetçilik bazen olumlu sonuçlar doğurduğu gibi bazen de olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir. Örneğin bir projeyi çok iyi yapmaya çalışan çocukta mükemmeliyetçilik, çocuğun motive olmasını sağlayabilirken diğer yandan projeyi kusursuz yapma hırsı ve başarısızlığa uğrama kaygısı çocuğun projeyi yapmaktan vazgeçmesine yol açabilir.

Mükemmeliyetçilik özelliği gösteren çocuklar başarısız olma kaygısı ile normalde iyi yapabileceği ya da başarılı olabileceği işlerden kaçınabilirler. Sadece en mükemmel olduğu basit alanlara yönelerek güzel işler çıkaracağı diğer yetenek alanlarından uzaklaşabilir. Bunun yanı sıra mükemmeliyetçi çocuklar başarısız olduğu durumlarda yeme bozukluğu, ilgilerinde azalma, kaygı ve depresyon yaşayabilir.

Aşırı duyarlılık

Özel yetenekli çocuklar yüksek farkındalık ve keskin gözlemleri sayesinde aşırı duyarlılık özelliği gösterirler. Aşırı duyarlılık beş farklı alanda görülebilir (Yılmaz, 2015; Webb ve ark., 2016).

- Psikomotor Duyarlılık
- Duyumsamada Duyarlılık
- Zihinsel/Entelektüel Duyarlılık
- İmgelemede Duyarlılık
- Duygusal Duyarlılık

Psikomotor Duyarlılık

Hızlı konuşma, yoğun atletik etkinlik, enerji yoğunluğu gelişmiş psikomotor yetenek gibi özellikler görülür. Örneğin, atletizm, yüzme ve jimnastik vb. spor dallarını içerdiği gibi bazen el sanatları gibi ince motor becerilerdeki yetenekliliği de kapsar. Psikomotor duyarlılığı yüksek olan çocuklar yeni bir şey öğrenirken ya da düşünürken hareket etmeye ihtiyaç duyabilirler. Bu nedenle rutin kağıt kalem çalışmaları yaparken zorluk yaşayabilirler. Sınıf ortamındaki aşırı hareketliliğinden dolayı sıklıkla dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ile karıştırılabilir.

Duyumsamada Duyarlılık

Görme, dokunma, tat alma, işitme gibi duyuları daha hassastır. Bu hassasiyet estetik zevk, güzel nesnelere, müziğe, renklere, şekillere karşı güçlü duyular ile sonuçlanabilir. Koku ve tatlara karşı duyarlı olan çocuklar yemek seçebilir. Dokunsal duyarlılık çocukların bazı giysileri giymek istememesine yol açabilir.

Zihinsel/Entelektüel Duyarlılık

Sürekli sorgulama, yeni bilgiler keşfetme, sorunlara yeni çözümler arama vb. özellikler zihinsel duyarlılık sonucunda görülür. Aşırı düzeyde soru sorma, başkalarının aktardığı bilgileri eleştirme gibi davranışlara yol açabilir. Çeşitli ilgi alanları konusunda geniş ve derin bilgi arayışına ve bu alanlarda yüksek motivasyon göstermeye neden olabilir. Mantıksal süreçlere önem verilir ve bu süreçlerin ön planda tutulması istenir.

İmgelemede Duyarlılık

İmge: düşsel olarak tasarlanan ve gerçekleşmesi özlem olarak duyumsanan şey, düş.

Sınırsız hayal gücü, hayalî arkadaşlar, sihir-peri öyküleri, sıra dışı fikirler, ayrıntılı rüyalar ve anılar bu duyarlılığın sonuçlarıdır. İmgeleme duyarlılığı yüksek olan çocuklar düşüncelere dalıp odaklanılması beklenen aktiviteden uzaklaşabilirler.

Duygusal Duyarlılık

Duygusal duyarlılığın duygularını çok daha derin ve yoğun yaşama, kendi duygularına ilişkin yüksek farkındalık, diğer insanların duygularını tanıyabilme; diğer canlılarla, insanlarla, mekânlarla güçlü bağlanma ilişkisi kurabilme vb. sonuçları vardır.

Duyguları yoğun şekilde yaşayan çocuklar evrensel ve geleceğe yönelik konularda aşırı kaygı yaşayabilirler.

Duyguları fark etmede ileri olmalarına karşın duygulara göre davranışlarını düzenlemede güçlük yaşayabilir ve desteğe ihtiyaç duyabilirler.

Küçük yaşlarda savaş, açlık, ölüm, şiddet gibi konulara ilgi gösterirler. İş bulamama, arkadaş bulamama, yalnız kalma, sevilmemeye gibi korku ve kaygılar geliştirebilirler. Bu yüksek duyarlılık onları kolay incitebilir, eleştiriye güçlü tepkiler vermelerine neden olabilir ve sosyal yaşantıdan uzaklaştırabilir.

Motivasyon

Özel yetenekli çocukların ilgi duydukları alanlarda öğrenme coşkuları ve motivasyonları yüksektir. Bu alanlarda bağımsız çalışıp verimli olabilirler. Ancak okul hayatında akranlarının hızına uymaya zorlandıkları, öğrenme ihtiyaçlarını gideremedikleri ve yavaş ilerlemek zorunda kaldıkları zaman gitgide motivasyonları düşmektedir. İlgi duydukları alanlarda kendi başlarına çalışırken motivasyonları yüksekken okul hayatında düşük motivasyonla akademik başarısızlık yaşayabilmektedirler.

Ortaya Çıkabilecek Sorunlar

İlgi ve yetenek alanında düşük motivasyon gösteren çocuklar yeteneklerini geliştiremez ve mutsuz olurlar. Doğru motivasyon kaynaklarıyla desteklenmeyen çocukların kariyer gelişimi ve gelecek beklentileri düşük olabilir. Yaşamsal motivasyonları düşük olan çocuklarda sosyal etkileşim sorunları ortaya çıkabilir. Verimli ders çalışma alışkanlığı edinememiş özel yetenekli çocuklar özgüvenlerini kaybederek motivasyon düşüklüğü yaşayabilirler. Mükemmeliyetçilik nedeniyle hedefleri abartan özel yetenekli çocuk başarısızlık kaygısı ile motivasyonunu düşürebilir. Ailenin beklentisinin yüksek olması çocuğa başarıya ulaşması konusunda baskı oluşturarak çocuğun motivasyonunu düşürebilir.

Gelişimde Uyumsuzluk

Özel yetenekli çocukların farklı gelişimsel alanlardaki performansı çeşitlilik gösterebilir. Örneğin 4 yaşındaki bir çocuğun zihinsel kapasitesi 6 yaş düzeyinde iken duygusal gelişimi 4 yaş düzeyinde olabilir. Uyumsuzluk yalnızca çocuğun gelişim alanları arasında değil, akranlarının gelişimi ile kendisinin gelişimi arasında da görülebilir. Bu durumda ortaya sorunlar çıkar.

Gelişim alanları arasındaki bu uyumsuzluk çocuğun ve çevresinin yüksek ya da düşük beklentiye girmesine yol açabilir. Çocuk bu beklentileri karşılayamadığı zaman kendini yetersiz hissederek hayal kırıklığı ve stres yaşayabilir. Küçük yaşlarda dil gelişimi zihinsel hızına yetişemediği zaman çocuğun konuşmasının akıcılığı bozulabilir. Küçük kas gelişimi zihinsel hızına yetişemediği zaman, hayalindeki tasarımı kâğıda aktaramadığı için sinirlenebilir. Çocuk kendi değerini yapabildikleri üzerinden değil, yapamadıkları üzerinden oluşturduğu için bu durum düşük benlik saygısına yol açabilir. Akranlarıyla uyumlu gelişim göstermeyen çocuk kendisini bir gruba ait hissedememektedir.

ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERDE YAŞANTISAL ZORLUKLAR

Demirbağ (2016) bu durumları şöyle sıralamıştır.

- Yaşıtlarına göre çabuk öğrendikleri için sınıf ortamında sıkılabirler, öğretmenleri tarafından sınıf düzenini bozdukları gerekçesiyle şikâyet edilebilirler.
- Özellikle ilkokul döneminde çok çaba sarf etmeden başarı elde edebilirler ancak bu onların ders çalışma alışkanlığı kazanmalarını engelleyeceğinden ilerleyen yıllarda başarı konusunda sıkıntı yaşayabilirler.
- Gelişmiş mizah anlayışları yaşıtları arasında sorun yaratabilir, yaşıtlarının anlayamayacağı esprileri nedeniyle grupta dışlanabilirler.
- Zengin kelime hazinesi nedeniyle kullandığı kelimelerin yaşıtlarınca anlaşılabilmesi yalnız kalmalarına sebep olabilir.
- Aşırı duyarlılıkları çeşitli kaygı ve korkular geliştirmelerine neden olabilir, kolayca incinebilirler.
- Mükemmeliyetçilik duygularıyla ortaya çıkan yüksek beklentiler nedeniyle çocuklar kimi zaman özgüvenlerini yitirebilirler, kendilerini yıpratırlar.

➤“Özel yetenekli” tanısı nedeni ile aile ve öğretmenlerinin üst düzeydeki beklentileri ve çocuğa hata yapma şansı tanınmaması çocukta psikolojik problemler (düşük özgüven, depresyon, içe kapanma vb.) yaratabilir.

➤ Sürekli sorgulama içerisinde oldukları için sınıfta öğretmenleriyle, evde aileyle çatışma yaşayabilir ve asi olarak değerlendirilebilirler.

➤ Özel yetenekli çocukların akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir diğer özellikleri de ısrarcı davranışlarıdır. Bu durum çevreleri tarafından inatçılık olarak yanlış algılanabilir. İsrar ettikleri konular hakkında derin bilgiye sahiptirler. Bu çocuklar arkadaşlarıyla, ailesiyle ve öğretmenleriyle çatışmalar yaşayabilirler ama fikirlerini savunmaktan asla geri adım atmazlar. Merak ettikleri bir araştırma veya tasarladıkları bir proje varsa başarısız olsalar dahi tekrar tekrar denemekten vazgeçmezler.

➤ Özel yetenekli çocukların iletişim becerileri genellikle yüksektir. Buna rağmen hata yapmaktan çekinme, yüksek özgüven, benmerkezcilik, kendini farklı ve üstün görme, akranları tarafından anlaşılmama gibi sebeplerle iletişim problemleri de yaşayabilmektedir.

Özel yetenekliler ile ilgili yanlış bilinenler

Y: Yardıma ihtiyaç duymazlar, kendi işlerini kendileri yaparlar.

D: Gelişimlerini destekleyecek iyi bir eğitimciye ve rehberine ihtiyaç duyarlar.

Y: Okul başarıları yüksektir ve okulu severler.

D: Çoğunlukla yüksek başarı göstermelerine rağmen bazıları düşük başarı gösterebilir, davranış problemleri sergiler veya okulu bırakmak isterler.

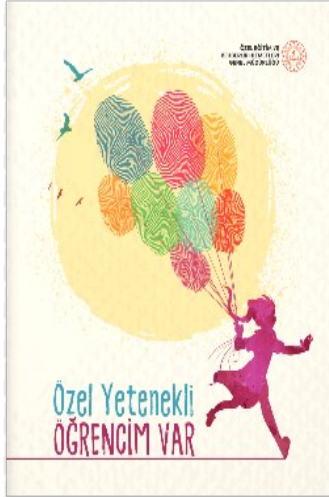
Y: Otizmliler, asperger sendromlu, özel öğrenme güçlüğü çeken, dikkat eksikliği bulunan ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuk özel yetenekli olamaz.

D: Bu tür gelişimsel problemler çocuğun özel yeteneğini gölgeleyebilir ve yeteneğin açığa çıkmasına engel olabilir. Örneğin otizmliler bir öğrenci sözel yetenek alanında yetersiz olurken görsel, işitsel alanlarda özel yetenekli olabilir.

D: Özel yetenekli birey diye her alanda başarılı olması gerekmiyor; çok iyi olduğu, yaratıcılığının ön plana çıktığı bazı alanlar var. Sayısal dersi iyi, sözel dersi iyi değil.

Sizlere Yönelik Kaynaklar

Özel yetenekli öğrencim var: Özel yetenekli çocukların ebeveynlerini destekleyici bilgi ve önerilerin yer aldığı bölümlerden oluşmaktadır.

Aile ve Oyun Kitabı: Özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin çocukları ile etkili zaman geçirebilmeleri ve özel yetenekli çocukların gelişimine katkı sunması amacıyla hazırlanan etkinliklerden oluşmaktadır.

<http://orgm.meb.gov.tr/ekutuphane/anasayfa/yayinlar/> KAYNAKÇA

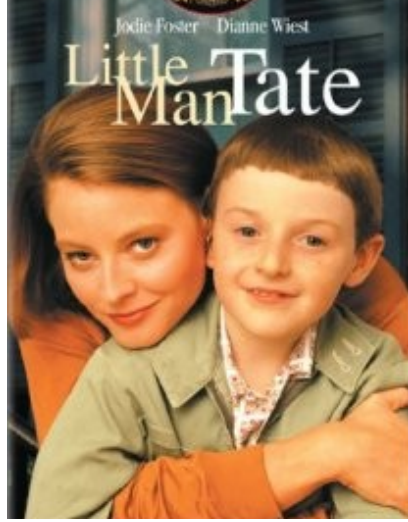
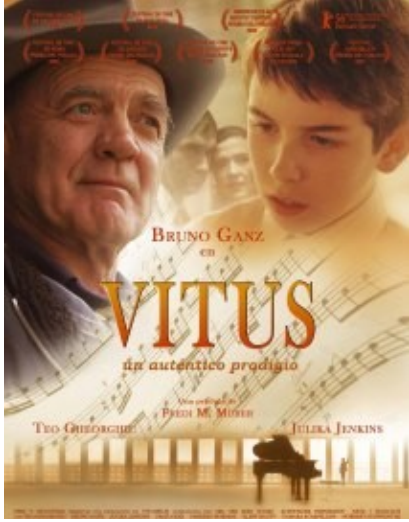

Özel yetenekliler ile ilgili kitaplar

1. Alevli, O. Özel Yetenekli Öğrencilerin Türkçe Eğitiminde Özel Dil Becerilerinin Geliştirilmesi. Eğiten Kitap.
2. Boorman, H. (2018). The Gifted Kids Workbook: Mindfulness Skills to Help Children Reduce Stress, Balance Emotions, and Build Confidence
3. Clark, B. (2015). Üstün Zekâlı Olarak Büyüme: Evde ve Okulda Çocukların Potansiyellerini Geliştirmek. Nobel Akademik Yayıncılık
4. Eriş, B. (2013). Her Çocuk Üstün Yeteneklidir. Alfa Yayıncılık.
5. Fonseca, C. (2021). Emotional Intensity in Gifted Students. Prufrock Press.
6. Healy, J. M. (1999). Çocuğunuzun Gelişen Aklı. Boyner Yayınları.
7. Inman, T. and Kirchner, J. (2021). Parenting Gifted Children 101. Prufrock Press.

-
8. Karabulut, R. (2015). Dünden Bugüne Üstün Yetenekliler Eğitimi. Nadir Kitap.
 9. Karadağ, F. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Özel/Üstün Yetenekli Çocuklar(Tanımlama-Müdahale-Eğitim). Eğiten Kitap.
 10. Köksal, M.S. (2021). Üstün Zekalıların (Özel Yeteneklilerin) Eğitimi: Sistematik ve Bilimsel Dayanaklı Eğitim. Nobel Akademik Yayıncılık.
 11. Leana, Taşçılar. M. Z. (2021). Çocuğum Üstün Zekalı Mı? Destek Yayınları.
 12. Leana, Taşçılar. M. Z. (2022). Özel Yetenekli Çocukların Psikolojisi Teoriden Uygulamaya. Nobel Akademik Yayıncılık.
 13. Melekoğlu, M. A. ve Sak, U. (2021). Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yetenek. Pegem Akademi.

14. Miller, A. (2021). Yetenekli çocuğun dramı. Arion yayınları
15. Şahin, F. (2015). Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi. Pegem Akademik Yayıncılık.
16. Şahin, F. (2018). Özel Yetenekli Öğrenciler ve Eğitimleri. Anı Yayıncılık.
17. Şahin, F. (2021). Kuramdan Uygulamaya Zeka ve Üstün Zeka. Nobel akademik Yayıncılık.
18. Şahin, F. (2022). Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Eğitsel Stratejiler ve Örneklerle Zenginleştirilmiş Müfredat Farklılaştırma Modelleri. Nobe Akademik Yayıncılık.
19. Uyaroğlu, B. ve Bülbün Aktı, B. (2021). Üstün Yetenekli Çocuklar: Uzmanlar ve Aileler İçin El Kitabı. Anı Yayıncılık.
20. Webb, J. T. (2023). A Parent's Guide to Gifted Children. Gifted Unlimited
21. Zakoian, C. (2021). Raising Gifted Children: A Practical Guide for Parents Facing Big Emotions and Big Potential. Rockridge Press.

Özel yeteneklilerle İlgili İzlenebilecek Filmler

Akeelah End The Bee

Finding Forrester

Gifted Filmi (2017)

Her Çocuk Özeldir

Little Man Tate

Üç İdiots

Vitus

Özel yetenekli bireyler için dökümanlar

[HTTPS://ORGM.MEB.GOV.TR/WWW/ICERIK_GORUNTULE.PHP?KNO=31](https://orgm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?kno=31)

Yararlanılan Kaynaklar

Altun, F. ve Yazıcı, H. (2018). Türkiye'deki üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik ihtiyaçları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 355-378.

Ayaydın, Y. ve Ün, D. (2018). Bilim ve Sanat Merkezi Öğretmenlerinin BİLSEM ve Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 121-155.

Ataman, A. (2004). *Üstün zekâlı ve üstün özel yetenekli çocuklar*. M. R. Şirin ve diğ. (Haz.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı* (ss.155-168). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Baykoç, N., Uyaroğlu, B., Aydemir, D. ve Seval, C. (2012). A new dimension in education of Turkish gifted children. *Social and Behavioral Sciences*, 47, 2005 – 2009.

Gökden Kaya, N. (2013). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi ve BİLSEM'ler. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 115-122.

Karabulut, R. (2010). Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitiminin tarihi süreci [The history of education of gifted and talented students in Turkey]. Unpublished master's thesis, University of Abant İzzet Baysal, Turkey.

MEB Bilsem Yönergesi, 2020.

Özsoy, Y. (2019). Türkiye'de Özel Yetenekli Öğrenciler ve Eğitimleri Alanında Faaliyet Gösteren Akademik Dergilere Genel Bir Bakış. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, Nisan, 6(1), 40-53.

Sak, U., Ayas, M. B., Bal Sezerel, B., Öpengin, E., Özdemir, N.N. ve Demirel Gürbüz, Ş. (2015). Türkiye'de Üstün Yeteneklilerin Eğitiminin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 5(2), 110-132.

Topçu, S., ve Leana-Taşçılar, M. Z. (2016). Üstün zekâlı öğrencilerde motivasyon ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(23), 591-622.